

DEZVOLTAREA PROIECTELOR ENERGETICE COMUNE ÎNTRE AMBELE MALURI ALE NISTRULUI

Autor: Alexandru BALTAG

Expert asociat APE

Acronime

ANRE – Agenția Națională pentru Reglementare Energetică
BERD – Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
CEE – Comunitatea Energetică Europeană
CET – Centrală termoelectrică
CHE – Centrală hidroelectrică
CERSM – Centrala Electrică Raională de Stat din Moldova
ENTSO-E - Sistemul European Continental de Transport al Energiei Electrice
PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

Cuprins

Introducere

I. Domeniul gazelor naturale	3
1. Situația din domeniul gazelor naturale pe malul drept al Nistrului	3
2. Situația din domeniul gazelor naturale pe malul stâng al Nistrului	4
3. Potențiale proiecte comune între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul gazelor naturale	5
II. Domeniul energiei electrice	7
1. Situația din domeniul energiei electrice pe malul drept al Nistrului	7
2. Situația din domeniul energiei electrice pe malul stâng al Nistrului	8
3. Potențiale proiecte comune între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul energiei electrice	9
III. Domeniul eficienței energetice și resurselor energetice alternative	10
1. Situația din domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile pe malul drept al Nistrului	10
2. Situația din domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile pe malul stâng al Nistrului	11
3. Potențiale proiecte comune între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice	11
Recomandări de proiecte comune	13

Introducere

Studiul de cercetare *“Dezvoltarea proiectelor energetice comune între ambele maluri ale Nistrului”* cuprinde o analiză a situației din sectorul energetic de pe malul drept și stâng al Nistrului, accent fiind pus pe trei direcții de analiză : domeniul gazelor naturale, energiei electrice și eficienței energetice / resurselor energetice alternative.

Analiza pe orizontală cuprinde studierea separată a fiecărui domeniu menționat mai sus pe fiecare mal al Nistrului. Astfel, atingem primul obiectiv al studiului ce constă în creionarea unui tablou general în domeniul energetic din ambele regiuni ale Republicii Moldova. Analiza pe verticală cuprinde studierea factorilor, condițiilor și instrumentelor cu privire la oportunitatea inițierii unor proiecte energetice comune, fapt ce ar putea duce la apropierea ambelor maluri ale Nistrului în acest domeniu. Prin urmare, obiectivul doi al cercetării ar reprezenta identificarea unor proiecte energetice fezabile și avantajoase între Chișinău și Tiraspol (inclusiv cu participarea actorilor terți), care ar avea impact direct atât asupra politicii de consolidare a încrederii între Chișinău și Tiraspol, cât și asupra dezvoltării socio-economice ale ambelor regiuni ale Republicii Moldova. Or, obiectivul doi impune o analiză, care trebuie efectuată prin prisma noilor realități din regiune și anume: RM și Ucraina membri ai Comunității Energetice Europene, preconizarea semnării de către RM și Ucraina al Acordului de Asocierie și crearea Zonei Economice de Liber Schimb cu UE, evoluția relațiilor energetice dintre RM – Rusia și Ucraina – Rusia.

În această ordine de idei, este necesar de menționat faptul că, pe de o parte, prin prisma analizei pe orizontală ajungem la anumite concluzii privind situația energetică de pe întreg teritoriul al RM, iar pe de altă parte, prin prisma analizei pe verticală, înaintăm recomandări de proiecte. În cele din urmă, recomandările studiului se vor axa pe direcțiile de activitate ale Chișinăului și Tiraspolului privind inițierea unor proiecte energetice comune, fapt ce este impus ne noile realități geo-energetice din zonă și care ar putea avea impact direct asupra asigurării securității energetice pe întreg teritoriul al RM și bunăstării populației sale.

În cadrul cercetării au fost utilizate următoarele materiale bibliografice:

- cadrul legal al Republicii Moldova, precum și așa-numite legi și documente, adoptate de administrația neconstituțională de la Tiraspol;
- date statistice (oficiale¹) de pe ambele maluri ale Nistrului (Biroul Național de Statistică din Moldova și așa-numitul serviciu de stat de statistica din cadrul așa-numitului minister al dezvoltării economice de la Tiraspol);
- cercetări, studii și comentarii în domeniul energeticii, elaborate de experții de la IDIS „Viitorul”, Fundația Soros Moldova, Expert-grup, Academia de Științe din Moldova, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea de stat de la Tiraspol „T.G. Șevcenko”;
- interviuri și prezentări publice ai reprezentanților Ministerului Economiei din Moldova, S.A. Moldova-gaz, S.A. Tiraspoltransgaz-Transnistria, Fondul pentru Eficiență Energetică, așa-numitului minister al dezvoltării economice și serviciu de stat privind energetica și gospodăria locativ-comunală de la Tiraspol.

La fel, pe parcursul cercetării au fost utilizate și îmbinate un complex de metode teoretice și empirice, cum ar fi: metoda analitică, sistemică, metoda comparativă, metoda istorico-factologică, metodele behavioristă și structural-funcțională. La baza investigației, de asemenea, a stat principiul interdisciplinar (energetica, economia, politica externă și diplomația, sociologia), principiul determinismului și obiectivității.

I. Domeniul gazelor naturale:

1. Situația din domeniul gazelor naturale pe malul drept al Nistrului:

La etapa actuală industria gazului joacă un rol central în dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova, deoarece gazul natural ocupă un loc central în structura principalelor resurse energetice autohtone². La fel, trebuie să

1 Date oficiale se referă doar la cele oferite de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

2 În ultimii 10 ani ponderea gazului natural în balanța energetică a constituit cca 43-45%, Biroul Național de Statistică, Resurse energetice și de combustibil, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=128&>

constatăm că sectorul gazier moldovenesc este dependent exclusiv de factorul extern pe două direcții: 1. dependența 100% de o singură piață de export (Federația Rusă) și 2. dependența de managementul din exterior, deoarece pachetul majoritar al S.A. Moldovagaz este deținut de monopolistul rusesc S.A.R. Gazprom.

Cu privire la infrastructura gazieră, este necesar de menționat că după destrămarea URSS, Republica Moldova, ca stat independent, a moștenit legal întregul sistem de transportare, tranzitare și distribuire a gazului natural aflat pe teritoriul său. Astfel, vom menționa că rețelele magistrale și gazoducte bransamente constituie cca 2 mii km, iar rețelele de distribuție cca 26,7 mii km. Prin teritoriul RM sunt tranzitate anual în mediu cca 20 miliarde m.c. de gaz, ceea ce este de 10 ori mai mult decât volumul de gaze naturale importate în țară. Sistemul de gazoducte magistrale, care tranzitează teritoriul Republicii Moldova reprezintă, de fapt, o prelungire a celui din Ucraina, care formează coridorul balcanic privind furnizarea și exportul de gaze naturale. Trei conducte magistrale: Ananiev – Tiraspol – Ismail, Șebelevka – Donețk – Krivoi Rog – Razdelinoe – Ismail și Razdelinoe – Ismail asigură tranzitul de gaze naturale spre Balcani. În același timp conducta Ananiev – Drochia – Cernăuți – Bogorodceanî asigură interconectarea cu depozitul de gaze naturale de la Bogorodceanî din Ucraina.

Baza legală al Republicii Moldova, care reglementează domeniul gazelor naturale în cea mai mare parte o reprezintă Legea nr. 123 cu privire la gazele naturale, care a fost adoptată la 23 decembrie 2009³, cu mici modificări în 2011 și Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030, adoptată prin Hotărâre de guvern nr.102 din 5 februarie 2013. Aceste documente își propun asigurarea unei competiții largi pe piața gazelor naturale, scopul final fiind sporirea eficienței sistemului de gaze. La fel, este necesar de menționat că legea din 2009 stabilește clar că producătorul trebuie să fie independent, din punct de vedere legal, de orice întreprindere care desfășoară activitate de transport, de distribuție sau de stocare a gazelor naturale⁴, fapt menționat în Pachetul energetic III, care a fost asumat de către Chișinău mai târziu.

3 Legea nr. 123 cu privire la gazele natural din 23.12.2009 a succedat Legea nr.136 cu privire la gaze din 17.09.1998.

4 Art.32, p.2 din Legea nr. 123 cu privire la gazele natural din 23.12.2009, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=333636>

În ceea ce privește Strategia energetică a RM până în anul 2030, în domeniul gazelor naturale sunt trasate următoarele obiective: conexiunea reversibilă a sistemului de transport de gaze naturale cu sistemul magistralilor de transport al gazelor naturale din UE, care poate oferi alternative de aprovizionare în situații de urgență și permite conexiunile existente (cu Ungaria), în construcție (cu Bulgaria) și planificate (cu Serbia) ale României⁵. La fel, interconectarea infrastructurii gaziere între Moldova și România poate permite Chișinăului să participe activ pe direcția Europei de Sud-est, cu precădere în Balcani.

2. Situația din domeniul gazelor naturale pe malul stâng al Nistrului:

În anul 1992, din cauza conflictului transnistrean, Chișinăul oficial pierde controlul asupra teritoriului din stânga râului Nistrului, ceea ce a dus ca o parte din patrimoniu energetic, inclusiv cel gazier, să treacă sub controlul administrativ al autorităților separatiste (localizarea nodului de compresiune a gazoductelor magistrale, care merg spre Balcani, se află în orașul Tiraspol). Operatorul care se ocupă de transportarea și distribuția gazului natural în regiunea transnistreană este "Tiraspoltransgaz-Pridnestrovie" S.R.L. În context, este necesar de notat că până-n anul 2005 întreprinderile de gaze naturale transnistrene intrau în componența S.A. Moldovagaz. Însă, mai târziu administrația Transnistriei a luat o decizie privind ieșirea acestora (inclusiv „Tiraspoltransgaz” SRL) din componența SA „Moldovagaz” și transmiterea activelor acestora către întreprinderea nou fondată - „Tiraspoltransgaz-Pridnestrivie” SRL.

Cu toate acestea, este important de remarcat că baza legală care reglementează importul de gaze naturale din Rusia în Transnistria rămâne contractul dintre Moldovagaz și Gazprom, iar conform clauzelor contractuale „Tiraspoltransgaz-Pridnestrivie” SRL trebuie să achite direct Gazpromului costul gazelor naturale livrate în Transnistria. Însă, politica prețurilor este distinctă în ambele regiuni ale Republicii Moldova, astfel încât pe malul stâng tarifele la gaz natural ne fiind în concordanță cu evoluția prețului de export.

5 Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030, <http://lex.justice.md/md/346670/>

Prin regiunea transnistreană tranzitează cca 400 km de magistrale gaziere și sunt cca 4000 km de țevi de gaz de distribuție. Consumul anual în regiune îl constituie 1,3 – 1,5 mlrd. m.c. de gaz natural.

Un element destul de important cu privire la situația la zi a industriei gazului natural din regiunea transnistreană îl constituie datoriile regiunii pentru gazul natural consumat, care la moment se ridică la cca 3,9 mlrd dolari SUA și care constituie cca 88% din volumul total al datoriilor ai S.A. „Moldovagaz”. Aceste datorii s-au acumulat preponderent în perioada 2006 – prezent, deoarece plățile pentru gazul natural consumat au fost stopate de către operatul transnistrean.

3. *Potențiale proiecte comune între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul gazelor naturale*

La început este necesar de menționat faptul că regiunea transnistreană nu poate să acționeze independent de RM în domeniul gazelor naturale, așa cum infrastructura gazieră de pe ambele maluri ale Nistrului a fost concepută într-un singur sistem, cel al Moldovei sovietice, și respectiv încadrat în sistemul gazier sovietic. Prin urmare, funcționalitatea și eficiența în domeniul gazelor naturale pe ambele maluri ale Nistrului sunt interdependente, fiecare parte având în față exact aceleași probleme, cum ar fi: lipsa de alternativă la import, vulnerabilitate față de relațiilor între statele terți, monopolul prețului din partea exportatorului, modernizare insuficientă a infrastructurii etc. În plus, calitatea de membru al Chișinăului și Kievului la Comunitatea Energetică Europeană și tendința ambelor state să creeze Zona Economică de Liber Schimb cu UE, presupune ca și regiunea transnistreană, impusă de factori geografici, să-și racordeze strategiile și activitățile conform noilor reguli. În condițiile economice actuale practic este imposibil ca Tiraspolului, situat între Chișinău și Kiev, să poată să ducă o politică separată în domeniul gazier, chiar și în condițiile unei susțineri directe din partea Moscovei. Prin urmare, regiunea nistreană va fi nevoită să se adapteze noilor realități, administrația separatistă fiind presată în primul rând din interiorul regiunii, în special de mediu de afaceri de acolo (*businessul mare din regiune este totuși conectat și dependent de normele și*

cerințele RM și cele regionale).

Astfel, mai jos vom veni cu propuneri de proiecte comune în domeniul gazelor naturale, care ar putea fi realizate cu participarea comună a Chișinăului și Tiraspolului. Scopul nostru este ca propunerile să fie luate în calcul de fiecare parte, or, acestea, de fapt, reprezintă niște soluții la problemele și provocările existente din domeniul gazelor naturale pe tot teritoriul țării. În plus, soluțiile înaintate sunt strâns legate de obiectivele RM, stipulate în Strategia sa energetică pentru anul 2030, în cap. IV. fiind stipulat: **“Obiectivul nr.1. Asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor și surselor de aprovizionare, a tipurilor de purtător (gaz convențional, neconvențional, gaz natural lichefiat) și prin depozite de stocare, concomitent cu consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al gazelor naturale”**

În acest context, o soluție pentru întreg teritoriul al RM, vitală în caz de criză energetică în regiune (cum a fost cazul “războaielor” gaziere între Rusia și Ucraina), ar presupune ideea de conectare la **un depozit subteran de înmagazinare a gazelor naturale**, fie construit pe teritoriul RM, fie conectat la unul din exterior. Ambele regiuni ale Moldovei ar fi interesate să-și securizeze situația în caz de criză, așa cum industria și complexul locativ-comunal ale acestora se bazează în mare parte pe gazul natural importat. Prim urmare, Tiraspolul împreună cu cei mai mari reprezentanți industriali ai săi ar putea fi invitați să participe la implementarea unui astfel de proiect, așa cum dependența de o țevă și de relațiile între state terțe face extrem de vulnerabilă situația în ansamblu din regiune și din țară.

Cum am menționat mai sus, există o alegere dublă cu privire la proiectul unui depozit subteran de înmagazinare a gazelor naturale, lucru ce permite părților interesate să analizeze cea mai avantajoasă și eficientă variantă. Astfel, dacă ne referim la prima, **un depozit subteran construit pe teritoriul RM**, vom face referință la Strategia Energetică a RM până în anul 2030, în care se stipulează expres că unul din obiective strategice specifice pentru perioada 2013 – 2020 se referă la construcția unui depozit subteran⁶. În acest context vom

⁶ Strategia energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2030, (cap. IV), <http://lex.justice.md/md/346670/>

face trimitere la Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, care în 2009 a făcut un studiu de fezabilitate (studiu realizat de compania Berkeley Associates) privind analiza construcției unui depozit subteran de gaze și la Institutul pentru Geologie și Seismologie al Academiei de Științe a Moldovei, care în 2011 a făcut studiul geologo-geofizic al teritoriului de sud al Republicii Moldova în scopul evidențierii structurilor locale posibile pentru crearea rezervoarelor de gaze naturale⁷.

Studiile au ajuns la concluzia că este posibil o astfel de construcție pe teritoriul țării (*fiind identificate 6 structuri geologice, calificate de perspectivă în vederea edificării depozitelor subterane de gaze naturale: Cheoselia, Baurci, Aluat, Roșu, Cotihana și Cazaclia. Toate structurile menționate, în diferită măsură, necesită studiu suplimentar. Cea mai asigurată cu date de cercetări este structura Cheoselia*⁸), Ministerul Economiei de la Chișinău menționând că este considerată oportună amenajarea unor astfel de depozite în sondele deja exploatare⁹. În plus, legislația RM privind gazele naturale menționează expres că *“operatorul depozitului de stocare nu poate deține licență pentru producerea sau furnizarea de gaze naturale”* (adică trebuie să fie independent de S.A. Moldovagaz), ceea ce permite invitarea unor investitori străini să participe la realizarea acestui proiect, lucru ce va ușura povara financiară a părților. Conform estimărilor experților de la BERD și celor de la Academia de Științe din RM un depozit cu o capacitate de 435-835 milioane de metri cubi de gaz ar presupune investiții de cca 500 – 750 milioane dolari SUA.

Soluția alternativă la construcția unui depozit subteran ar presupune *semnarea unor contracte de stocare a unor rezerve de gaze în Ucraina la depozitul de la Bogorodceani*. Acesta are o capacitate de circa 3,42 miliarde de metri cubi, pe care Ucraina intenționează să-l extindă,

7 “Perspectivele dezvoltării înmagazinării subterane a gazelor natural în RM”, Institutul de Energetică, Academia de Științe din RM, <http://www.ie.asm.md/img/pdf/A-87.pdf>

8 Ibidem

9 Ion Preașcă, „Construcția de depozite subterane de gaze - un lux nepermis pentru Moldova”, Economist, http://www.eco.md/index.php?option=com_content&view=article&id=393:construcția-de-depozite-subterane-de-gaze-un-lux-nepermis-pentru-moldova&catid=98:conomie&Itemid=469

și spre care trece conducta magistrală Ananiev-Drochia-Cernauti-Bogorodceani, ce tranzitează Republica Moldova. La fel, în contextul construcției gazoductului Iași – Ungheni, care conectează sistemul gazier moldovenesc la cel românesc și european, poate fi luată în calcul participarea Chișinăului și Tiraspolului la *proiectul de extindere a depozitului de gaze de la Mărgineni din România*. Or, propunerile de mai sus se încadrează perfect în unul din obiectivele Comunității Energetice Europene, care prevede îmbunătățirea securității aprovizionării în zonă și dezvoltarea relațiilor cu țările vecine.

Un alt proiect în domeniul gazelor naturale, care ar presupune participarea comună a ambelor maluri ale Nistrului, s-ar referi la **gazul natural lichefiat**, care reprezintă o alternativă reală la importul exclusiv al gazului natural rusesc și care, la fel, se menționează în Strategia energetică moldovenească până în anul 2030. În plus, cheltuielile de transport al gazului lichefiat sunt mai joase, mai sigure (deoarece nu este explozibil) și diversificate (cale terestră sau maritimă) decât cele al gazului natural. În context, putem face referință la declarațiile reprezentanților Ministerului Economiei al RM, care se referă la studii pentru construirea unui terminal de gaze lichefiate în portul Giurgiulești¹⁰ sau la Strategia energetică 2030, care menționează participarea RM la proiecte regionale privind gazele lichefiate (Ucraina și România analizează construcția unor terminale de lichiefiere).

În acest context este necesar de menționat faptul că problema alternativei gazului rusesc pe malul drept al Nistrului este discutată de mult timp și chiar se încearcă a face anumiți pași concreți. Acest lucru nu este urmărit pe malul stâng la moment. Însă, cel mai probabil, pe termen scurt și mediu, administrația de la Tiraspol vor fi presate de anumite circumstanțe să analizeze în serios căi alternative de import al gazului natural rusesc, din următoarele considerente:

1. mai degrabă sau mai târziu regiunea transnistreană va trebui să-și alinieze prețurile interne la cele regionale, proces care deja a și început;

10 “RM vrea un terminal de gaze lichefiate, pentru a scăpa de dependența Gazprom”, Adevărul, 16 iunie 2010, http://adevarul.ro/economie/stiri-economice/republica-moldova-vrea-terminal-gaze-lichefiate-scapa-dependenta-gazprom-1_50b9fc527c42d5a663ae093b/index.html

2. dezvoltarea industrială va duce la creșterea cererii de achiziție al gazului natural, care respectiv vor aduce în discuție subiectului prețul de procurare al acestei resurse energetice;
3. datoriile regiunii transnistrene pentru gazul natural consumat, fapt ce va reprezenta un factor de presiune economic și financiar destul de mare;
4. securitatea aprovizionării cu resurse energetice.

Or, în aceste circumstanțe Chișinăului oficial ar putea invita și părțile interesate de pe malul stâng al Nistrului pentru participare la acest proiect, care ar putea diminua dependența exclusivă de gazele rusești. Deoarece un terminal de gaze lichefiate ar putea oferi posibilități de livrare a gazelor naturale consumatorilor de pe ambele maluri ale Nistrului procurate în diverse țări ale lumii și transportate cu ajutorul vaselor de tip „râu-mare” sau „mare-mare”. La fel, conectarea sistemului gazier moldovenesc la cel ucrainean și respectiv românesc oferă soluția tehnică privind participarea Chișinăului și Tiraspolului la proiectele regionale sus-menționate.

Luând în considerație faptul că unul din obiectivele Comunității Energetice Europene, la care Republica Moldova este parte, este îmbunătățirea securității aprovizionării și atragerea investițiilor în infrastructura energetică, ar fi oportun ca autoritățile de la Chișinău să contribuie prin intermediul programelor și fondurilor internaționale la **modernizarea în comun a infrastructurii gaziere** de pe ambele maluri ale Nistrului. Acest fapt ar contribui direct la preîntâmpinarea incidentelor și exploziilor, la diminuarea pierderilor în rețea și, în consecință, la micșorarea costurilor gazului natural pentru consumatorii finali. În context, proaspete sunt amintirile exploziei magistralei de lângă Tiraspol din anul 2009, fapt ce a dus ca livrările de gaz natural spre Balcani să fie oprite, cauza principală a exploziei fiind situația tehnică precară a conductei. Drept exemplu pentru inițiativa menționată mai sus, care poate fi preluat de RM, reprezintă Acordul între Ucraina și Comisia Europeană, semnat la 23 martie 2009, care prevede asistență europeană pentru modernizarea sistemului ucrainean de gaze gaze¹¹.

11 Joint EU-Ukraine International Investment Conference on the Modernization of Ukraine's Gas Transit System, http://eeas.europa.eu/energy/events/eu-ukraine_2009/joint_declaration_en.pdf

Pe final, o acțiune comună a Chișinăului și Tiraspolului ar fi **contorizarea și monitorizarea comună** a sistemului de aprovizionare cu gaze naturale pe întreg teritoriul al Republicii Moldova. Acest lucru ar permite efectuarea unui management mai eficient în acest sector, inclusiv va reprezenta un instrument necesar pentru control și planificare. Or, o asemenea colaborare ar permite de prevenit anumite fraude și erori, însoțite de pierderi financiare consistente.

II. Domeniul energiei electrice:

1. Situația din domeniul energiei electrice pe malul drept al Nistrului:

Malul drept al Nistrului al Republicii Moldova este dependentă de exporturi de energie electrică în proporție de cca 70%, restul volumului fiind asigurat din producție proprie. În plan intern, sistemul energetic al țării (de pe malul drept al Nistrului) dispune doar de centrale raionale și industriale cu capacitatea totală de 443,5 MW: o centrală hidroelectrică (CHE Costești), – 16 MW, trei centrale electrice cu termoficare (Centrala Termoelectrică CET-1, Centrala termoelectrică CET-2 și Centrala termoelectrică CET - Nord) – 330 MW și zece centrale electrice cu termoficare ale fabricilor de zahăr – 97,5 MW.

În ceea ce privesc importurile de energie electrică pe malul drept al Nistrului, este necesar de notat faptul că Moldova a importat din anul 2002 și până în vara anului 2006 energie electrică din Federația Rusă, în baza unui acord trilateral moldo – ruso – ucrainean. Conform documentului, Moldova primea energie electrică în cantități egale de la Ucraina și Federația Rusă. În luna iunie 2006 livrările rusești au fost stopate pe motiv că partea ucraineană a majorat tariful de transport și tranzit al energiei. Astfel, în acea perioadă Ucraina a monopolizat livrările de energie electrică în Moldova. Începând, însă, din 2008 Ministerul Economiei de la Chișinău a început să analizeze posibilitatea de import a energiei electrice de la Centrala electrică de la Cuciurgani (CERS Moldovenească), care a fost privatizată în anul 2005 de Inter RAO EES. Astfel, în prezent importul de energie electrică pe malul drept al Nistrului se face atât din sursa ucraineană, cât și din cea rusească, amplasată în Transnistria.

Referindu-ne la cadrul legal, care reglementează piața energiei electrice pe malul drept al Nistrului, vom menționa Legea cu privire la energia electrică Nr.137-XIV din 17.09.98, precum și Strategia energetică a RM până în anul 2030, care urmăresc obiectivul de asigurare a securității energetice a statului și determină strategia (programul) de dezvoltare a surselor de energie electrică și a interconexiunilor cu sistemele electroenergetice ale altor state. Prin urmare, Strategia menționată mai sus, stabilește anul 2020 drept termen de finalizare a conectării sistemului electroenergetic al Republicii Moldova la Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și de Sistem pentru Energie Electrică (ENTSO-E), prin punerea în aplicare a celor mai eficiente soluții tehnice, în conformitate cu rezultatele studiului de fezabilitate privind realizarea proiectului.

Luând în considerație poziționarea geografică a RM, configurația rețelelor de transport regionale și potențialul de generare a energiei electrice, Guvernul de la Chișinău își propune valorificarea unor avantaje strategice ale țării, precum consolidarea statutului concret de țară de tranzit pentru energia electrică¹². Aceste sarcini sunt trasate și din cauza că avem o capacitatea redusă a liniilor electrice de conexiune cu Europa de Sud-est și de Vest. Deoarece infrastructura energetică moștenită din perioada sovietică include sistemul energetic autohton pe dimensiunea estică, vecinătatea vestică a Moldovei fiind parțial neglijată în acest sens în ultimii douăzeci de ani. Prin urmare, drept obiectiv este integrarea în sistemele energetice dezvoltate din vecinătate și nu crearea unor sisteme energetice integrale, autosuficiente în limitele teritoriale ale Republicii Moldova.

2. Situația din domeniul energiei electrice pe malul stâng al Nistrului:

Infrastructura energiei electrice din regiunea transnistreană este formată de Centrala Electrică Raională de Stat Moldovenească (CERSM), cu puterea electrică de cca 2500 MW și care lucrează în baza combustibililor organici (gaz natural, petrol, păcură), și Centrala Hidroelectrică de la Dubăsari, cu puterea electrică de cca 48 MW și care lucrează în baza energiei apelor Nistrului.

În anul 2005 CERSM a fost privatizată¹³ și inclusă în componența grupului rusesc Inter RAO ES, din acea perioadă operatorul reluând exporturile de energie electrică în România. În context, este necesar de menționat că CERS Moldovenească este înregistrată legal de către autoritățile constituționale de la Chișinău, astfel la finele anului 2006, CERS Moldovenească, în baza cererii depuse la Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE), a primit licență de producere a energiei electrice. Însă, tarifele acesteia nu sunt stabilite de Agenție.

Este important de remarcat că există un dezechilibru în repartizarea instalațiilor de producere a energiei electrice pe întreg teritoriul al țării încă din perioada sovietică. Astfel, în localitățile de pe malul drept al Nistrului (*peste 80% din teritoriul și populație și circa 60% din potențialul economic de pe întreg teritoriul al RM*) sunt amplasate doar 15-16% din capacitățile de generare a energiei, restul aflându-se pe malul stâng al Nistrului. Și, după conflictul armat din 1992, gestionarea întregului sistem electroenergetic din regiunea transnistreană a revenit întreprinderii Dnestrenergo, care se subordonează administrației de la Tiraspol. În cele din urmă, pe dimensiunea externă, în special privind exportul, operatorii transnistreni depind de autoritățile de la Chișinău și se supun legilor moldovenești. Or, acest lucru este necesar pentru ambele maluri ale Nistrului așa cum rețeaua de transport din Transnistria asigură interacțiunea în cadrul întregului sistem energetic național și interconexiunile cu sistemele energetice ale statelor vecine. Însă, în interiorul regiunii, politica acestora este coordonată doar cu Tiraspolul, Chișinăul fiind eliminat din proces.

Din cele menționate mai sus, observăm că pe malul stâng al Nistrului CERSM deține poziția dominantă privind asigurarea cu energie electrică, așa cum puterea sa de generare a energiei electrice este destul de mare. La fel, putem constata că prețul energiei generate de CERSM, precum și puterea de generare este strâns legată cu evoluția pieței gazelor naturale din regiune, așa cum funcționalitatea acesteia depinde de precădere de gazul natural importat. În prezent, CERSM împreună cu celelalte companii industriale transnistrene plătesc pentru gaz natural un preț mai mic decât cel de

¹² Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030, <http://lex.justice.md/md/346670/>

¹³ Privatizarea se consideră ilegală de către autoritățile constituționale moldovenești, deoarece contravine cadrului legal al Republicii Moldova

import de la Gazprom, acesta fiind de 250 USD / 1000 m.c vs 400 USD / 1000 m.c. Prin urmare, în viitorul apropiat se așteaptă ca sistemul electroenergetic transnistrean să treacă la prețuri reale privind gazele naturale, proces deja demarat din acest an. Astfel, funcționalitatea domeniului electroenergetic din regiunea nistreană va depinde în cea mai mare parte de politica Chișinăului privind importul de gaze naturale, lucru ce va contribui la o interdependență și mai mare între ambele maluri ale Nistrului în domeniul electroenergetic.

Așa-numitul cadru legal al malului stâng al Nistrului în domeniul energiei electrice îl constituie legea privind energia electrică, adoptată la 28 septembrie 2009. Respectiva “lege” reglementează și colaborarea internațională a operatorilor de energie termoelectrică întru asigurării modernizării infrastructurii termoelectrice și securității în acest domeniu.

La fel, se menționează că până la 1 ianuarie 2015 operatorii transnistreni de energie electrică (producătorii și furnizorii) au dreptul prioritar față de cei străini privind semnarea contractelor de cumpărare și furnizare a energiei electrice pe malul stâng al Nistrului. Prin urmare, putem constata că după anul 2015 toți jucătorii din acest domeniu, fie locali, fie străini, vor fi plasați pe aceeași treaptă, fapt ce ne permite să presupunem că piața energiei electrice din regiune se va liberaliza. Or, acest lucru va permite implementarea mai multor proiecte cu participarea unor subiecți străini și atragerea investițiilor străine.

3. *Potențiale proiecte comune între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul energiei electrice*

Poziția geografică a Republicii Moldova, situată între Federația Rusă, Ucraina și statele din Balcani, oferă întreprinderilor moldovenești posibilitatea de a presta servicii de tranzit și transport a energiei electrice, obiectiv ce se înscrie perfect în contextul interconectării în bloc a sistemelor electroenergetice ale Republicii Moldova și Ucrainei la sistemul european continental de transport al energiei electrice ENTSO – E. La fel, interconectarea la ENTSO-E, ce presupune integrarea fizică în sistemul energetic european, ar permite diversificarea surselor de aprovizionare cu energie electrică și sporirea securității energetice a țării. Or,

acest fapt corespunde obiectivelor Comunității Energetice Europene, din care fac parte RM și Ucraina, care menționează crearea unui spațiu unic de reglementare pentru schimburile de energie de rețea și îmbunătățirea securității aprovizionării în zonă și dezvoltarea relațiilor cu țările vecine.

Prin urmare, o acțiune comună între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul energiei electrice ar putea fi în jurul CERS Moldovenească, care ar presupune consolidarea capacității instalate a centralei electrice prin creșterea eficienței tehnologice și valorificarea superioară a generării sale pe piața regională. În context, este necesar de făcut o remarcă că interconexiunea cu sistemul energetic al Ucrainei este realizată prin intermediul a 7 linii electrice LEA – 330 kV, din care 6 trec prin teritoriul regiunii transnistrene și 9 LEA-110 kV cu o capacitate de transport de peste 1000 MW. Interconexiunea cu sistemul energetic al României se face doar prin trei linii LEA – 110 kV, cu o capacitate de transport de doar 150 MW. Extrem de importantă pentru Moldova este linia electrică LEA – 400 kV CERS Moldovenească – Vulcănești – Isaccea – Dobrudja (Bulgaria)¹⁴. Prin urmare, putem constata că o colaborare între Chișinău și Tiraspol în acest sens ar fi extrem de utilă pentru a consolida poziția Republicii Moldova drept jucător de tranzit al energiei electrice în Europa Sud-est și pentru a face un pas forte în asigurarea securității energetice pe întreg teritoriul al statului. La fel, acest pas ar permite extinderea posibilităților de transportare a energiei electrice și majorarea livrărilor în România și în alte țări din Balcani a energiei electrice produse la CERS Moldovenească. Or, acest fapt ar fi unul important pentru CERSM pentru a penetra pe piața comunitară.

În plus, un proiect comun între Chișinău și Tiraspol în jurul CERSM se explică și prin necesitatea îndeplinirii prevederilor Directivei 2003/54/CE, care menționează că capacitățile interne de generare ar trebui să acopere cererea în proporție de 120%, lucru ar permite integrarea sistemului electroenergetic al RM la

14 Ion Preașca, “Impactul conflictului de pe Nistru asupra securității energetice a Republicii Moldova”, Institutul pentru Politici Publice, <http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Preasca-ro.pdf>

cel european¹⁵. Astfel, aceasta este posibil prin coparticiparea ambelor maluri ale Nistrului, deoarece centralele de pe malul drept al Nistrului asigură consumul de energie electrică doar în proporție de cca 25-30%. În plus, acest lucru este și în favoarea operatorilor transnistreni, în special CERS Moldovenească, care ar putea să-și extindă activitatea spre Vest, lucru care este imposibil fără concursul Chișinăului oficial.

Pe final, pentru a asigura o stabilitate și siguranță pe piața energiei electrice pe întreg teritoriul al RM, ar fi oportun de **o strategie comună între Chișinău și Tiraspol privind modernizarea capacităților de generare și de transport**. Drept consecință, prin asigurarea unei siguranțe a sursei, se va contribui direct la atragerea de investiții străine în domeniul dat.

III. Domeniul eficienței energetice și resurselor energetice alternative:

1. Situația din domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile pe malul drept al Nistrului:

Domeniului energiei regenerabile și a eficienței energetice pe malul drept al Nistrului este unul relativ nou, reglementările legale acestuia fiind adoptate relativ recent: Legea nr. 160 din 12 iulie 2007 *cu privire la energiei regenerabile* și Legea nr. 142 din 2 iulie 2010 *cu privire la eficiența energetică*. Scopul politicii de stat în acest domeniul este sporirea securității energetice a statului și reducerea impactului negativ al sectorului energetic asupra mediului prin majorarea anuală a ratei de energie și combustibil regenerabile care au fost produse și utilizate. Cele mai importante obiective de stat în acest domeniu sunt: diversificarea resurselor energetice primare locale; asigurarea, până în anul 2020, a producerii unui quantum de 20% de energie din surse regenerabile din volumul energiei provenite din surse tradiționale; creșterea ponderii biocombustibililor până la cel puțin 10% din totalul combustibililor utilizați în anul 2020; sporirea securității ecologice, asigurarea ocrotirii sănătății populației și a protecției muncii în procesul de valorificare a surselor regenerabile de energie; promovarea eficienței energetice prin susținerea programelor de îmbunătățire a eficienței energetice,

care prevăd implementarea tehnologiilor performante de producere a energiei, cum ar fi cogenerarea și trigenerarea, de distribuție, transportare și utilizare a energiei și a combustibilului, prin introducerea standardelor de eficiență energetică pentru instalații, clădiri, aparate și echipamente și prin supravegherea respectării acestor standarde.

În același context este necesar de menționat despre *Programul național pentru eficiență energetică 2011-2020* și despre *Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030*, care trasează obiective clare în acest domeniu, luând în considerație faptul că eficiența energetică în Republica Moldova este redusă (este de 2,6 ori mai joasă decât în Uniunea Europeană, ceea ce echivalează cu pierderea a cca. 600 milioane dolari anual) în comparație cu statele europene.

Instituțiile de stat, care sunt responsabile de domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile sunt Agenția pentru Eficiență Energetică și Fondul Eficienței energetice, care au drept scop promovarea de politici și atragerea sectorului privat pentru implementarea proiectelor în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice. Norma legală menționează expres că agenții economici care implementează măsuri și proiecte de îmbunătățire a eficienței energetice pot beneficia de împrumuturi sau de garanții ale investițiilor din mijloacele financiare ale Fondului pentru Eficiență Energetică în conformitate cu Legea energiei regenerabile nr. 160-XVI din 12 iulie 2007 și potrivit Regulamentului Fondului pentru Eficiență Energetică, aprobat prin hotărâre de Guvern și pot beneficia de facilități fiscale în conformitate cu prevederile Codului fiscal.

Vom remarca că pe teritoriul RM există resurse și potențial de dezvoltare a energiei în bază de biomasă, energiei eoliene, solare și hidroelectrice. În Republica Moldova există un număr de peste 25 instalații eoliene, dintre care 20 au o putere instalată mică. La fel, există o hartă a vanturilor în RM, întocmită de compania „Summa”, care va oferi posibilități de accesare de noi proiecte în vederea producerii energiei eoliene. Cu privire la energia hidroelectrică, pe malul drept al Nistrului putem evidenția CHE Costești - 16 MW și câteva microhidrocentrale construite de producători individuali și agenți economici. Toate unitățile generatoare mici sunt edificate pe baza barajelor lacurilor de acumulare existente.

15 Ibidem

2. Situația din domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile pe malul stâng al Nistrului:

Pe malul stâng al Nistrului există puțină experiență pe implementarea proiectelor de dezvoltare a energiei regenerabile și a eficienței energetice. Acest lucru are două cauze, prima fiind lipsa de resurse financiare și a doua lipsa de viziune și interes în acest domeniu din partea administrației regionale. Nu este exploatat potențialul obținerii energiei în baza biomasei, volumul deșeurilor și reziduurilor agricole fiind suficient în acest sens, în special în perioada de toamnă. Luând în considerație faptul că se consideră rentabilă dezvoltarea energiei eoliene pe teritoriile unde viteza medie a vântului este 3-5 m.s., vom nota că pe anumite teritorii de pe malul stâng al Nistrului viteza medie este de 4-6 m.s.¹⁶, fapt ce indică existența unui potențial de dezvoltare a energiei eoliene în regiune. La fel, conform hărții eoliene, elaborate în RM, este evidențiat teritoriul din înălțimile Nistrene, unde există perspectivă pentru amplasarea aerogeneratoarelor.

Cu privire la energia hidroelectrică, vom evidenția Centrala Hidroelectrică de la Dubăsari, cu puterea electrică de cca 48 MW. Însă, acest potențial nu este valorificat deplin, luând în considerație faptul că Râul Nistru curge de-a lungul acestei regiuni. Acest fapt oferă rentabilitate hidrocentralelor mini, care ar putea fi folosită atât pentru activitatea agenților economici, cât și pentru populație, localizați în proximitatea Nistrului.

În ceea ce privește eficiența energetică, este necesar de menționat că acest domeniu este reglementat de așa-numita lege nr. 717 din 28 decembrie 2005 cu privire la eficiența energetică. Această "lege" trasează anumite obiective privind micșorarea pierderilor energiei în rețea, optimizarea relației dintre cantitatea de energie consumată și produsele/serviciile obținute. Cu toate acestea, implementarea a măsurilor propriu-zise este la un nivel destul de scăzut din cauza resurselor financiare limitate de care dispune regiunea transnistreană.

3. Potențiale proiecte comune între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice

Pentru început este important de remarcat că unul din obiectivele Comunității Energetice Europene, la care Moldova este parte, este dezvoltarea energiilor regenerabile pe întreg teritoriul al țării. Or, acest lucru permite accesarea finanțării din fonduri internaționale pentru implementarea unor astfel de proiecte, inclusiv pe axa Chișinău – Tiraspol. Astfel, este necesar de notat că pe malul drept al Nistrului au fost demarate mai multe programe, printre care Proiectului Energie și Biomasă, finanțat de Uniunea Europeană cu 14,56 mln. de Euro, lansat în mai 2011 de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în parteneriat cu Guvernul Republicii Moldova. Așa cum acest proiect este pe 4 ani și destinat tuturor regiunilor RM, putem constata ca instituțiile publice rurale, gospodăriile casnice țărănești, ONG-rile și Centrele comunitare, antreprenorii locali și producătorii de combustibil din biomasă de pe malul stâng al Nistrului ar putea beneficia de implementarea unor astfel de proiecte.

O oportunitate de proiect comun între malul drept și stâng al Nistrului în domeniul energiei regenerabile rezidă din prevederile Legii nr. 160 din 12 iulie 2007 cu privire la energiei regenerabile, care menționează expres acordarea de facilități fiscale și de creditare, conform legislației, pentru persoanele fizice și agenții economici care produc sau reutilizează mijloace și dispozitive tehnice ce funcționează în baza surselor regenerabile de energie. Prin urmare, această prevedere reprezintă un bun prilej pentru persoanele fizice și juridice de pe ambele maluri să obțină asistență financiară în ceea ce privește modernizarea tehnologică în contextul obținerii surselor alternative de energie și obținerii eficienței energetice, fapt ce intră în obiectivele administrației de la Tiraspol în domeniul respectiv. Această oportunitate se referă inclusiv pentru gospodăriile țărănești, fermele agricole, unde nu există posibilități de racordare la rețeaua de gaze naturale, fapt ce poate oferi obținerea autonomiei și eficienței energetice. La fel, pentru întreprinderile mici și mijlocii oportunitatea de înlocuirea gazului de import cu biogazul produs în interiorul întreprinderii producătoare, este o salvare

16 Iurcenco, V.I., professor UST "Taras Șevcenco", "Проблемы малой энергетики (на примере Приднестровья)", <http://ava.md/021-ekonomika-i-biznes/0274-problemi-maloi-energetiki-na-primere-pridnestrovya.html>

în momentele de criză cum au fost cele de la începutul anului 2006 și 2009.

În același context este necesar de menționat că **unul din cele mai fezabile și rentabile proiecte între malul drept și stâng al Nistrului ar reprezenta obținerea energiei cu ajutorul apelor Nistrului**, care de facto desparte de-a lungul aceste două regiuni ale Republicii Moldova. Prin urmare, proiecte comune hidroenergetice, centrale hidroenergetice mici, ar putea cuprinde practic toată regiunea din stânga Nistrului și o parte mare din dreapta râului. În plus, dacă se ia în considerație faptul că cursul apelor Nistrului este unul destul de stabil, ceea ce ne dă posibilitate să presupunem că se poate evita instabilitate de tensiune, atunci avem un argument în plus care este în favoarea rentabilității unor astfel de proiecte. Vom evidenția anumiți factori importanți în acest sens, care demonstrează rentabilitatea proiectului: hidrocentralele de pe Nistru au posibilitate să funcționeze practic tot anul, așa cum în timpul iernii gheața de pe Nistru este una de scurtă durată, iar grosimea nu reprezintă un impediment pentru funcționarea hidrocentralelor; cursul relativ stabil al apelor (7 km/h) poate da o calitate înaltă energiei electrice obținute; densitatea cursului apei de $I = 103 \text{ kg/m}^3$ fiind de 8000 ori mai mare decât cea a aerului $I = 0,125 \text{ kg/m}^3$, demonstrează că cursul apei va putea genera energie electrică mai ieftină.

Este important de menționat că Fondul pentru Eficiență Energetică, care este persoană juridică independentă și autonomă din punct de vedere financiar (pentru anul 2013 sunt prevăzuți 126 milioane lei, la care se mai adaugă și cei 100 milioane lei, neutilizați în 2012), nu face discriminare între persoanele fizice și juridice de pe malul drept și stâng al Nistrului cu privire la accesare de resurse financiare pentru proiecte ce țin de resurse regenerabile și eficiență energetică. Doar că, solicitantul trebuie să corespundă normelor legale ale Republicii Moldova și să asigure monitorizarea realizării proiectului. Astfel, putem remarca că acest Fond ar putea reprezenta un mecanism destul de eficient pentru realizarea unor proiecte comune între ambele maluri ale Nistrului, fapt ce va putea apropia Chișinăul și Tiraspolul în domeniul dat, obiectivele de ordin energetic fiind similare atât în Transnistria, cât și în

restul Republicii Moldova. Direcții proiectelor comune între malul drept și stâng al Nistrului ar fi optimizarea termică a clădirilor, optimizarea și modernizarea energetică a proceselor de producție, optimizarea și modernizarea rețelelor de termoficare, optimizarea transportului, optimizarea consumului casnic, iluminarea străzilor cu becuri LED, precum și cele ce țin de biocombustibil și energie hidroenergetică, menționate mai sus.

O oportunitate pentru localitățile din stânga Nistrului ar reprezenta instituirea unor manageri energetici locali după exemplul localităților de pe malul drept al Nistrului, care vor crea liantul dintre autoritățile publice locale și Fondul de Eficiență Energetică. Aceștia vor fi responsabili de planificarea și de monitorizarea îndeplinirii măsurilor de îmbunătățire a eficienței energetice, inclusiv a celor incluse în programele de îmbunătățire a eficienței energetice, inclusiv de evidență a economiilor de energie. În același context, ar fi necesar ca localitățile de pe malul stâng al Nistrului să instituie și auditori energetici, care vor analiza situația în domeniul respectiv pe fiecare localitate, accent fiind pus pe parametrii tehnici, economici și de mediu. Or, acest lucru va ajuta la crearea unui tablou mai concret în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice în Transnistria, ceea ce va facilita identificarea direcțiilor de proiect necesare fiecărei localități în parte.

Astfel, din cele menționate mai sus, rezidă și oportunitatea de cercetări științifice comune, conferințe și seminare în domeniul eficienței energetice, care ar putea duce la elaborarea de programe și proiecte locale comune. Or, colaborarea informațională și de cercetare între ambele maluri ale Nistrului este în beneficiul tuturor. La fel, Chișinăul oficial ar putea ajuta partea transnistreană să beneficieze de oportunitățile internaționale, grație prezenței Republicii Moldova în cadrul diverselor foruri internaționale de profil energetic, așa cum este Comunitatea Energetică Europeană, proiecte ale Comisiei Europene, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, etc. Acest lucru ar permite malului stâng al Nistrului să contribuie la modernizarea tehnologiei și infrastructurii energetice și sporirii eficienței energetice, la calificarea cadrelor, la elaborarea

unor noi programe educaționale pentru inginerii energetici și elaborarea unor programe de cultură energetică pentru grupuri specifice și societate în ansamblu.

Recomandări de proiecte comune:

Atât administrația separatistă de la Tiraspol, cât și cele oficiale de la Chișinău să nu implice factorul politic din contextul procesului de reglementare a conflictului transnistrean în cadrul dezvoltării proiectelor comune din domeniul energetic între ambele maluri ale Nistrului. În această ordine de idei să se pună pe prim plan oportunitățile, necesitățile și rentabilitatea energetică și economico-socială pe întreg teritoriu al RM.

Autoritățile de la Chișinău să ducă o politică de convingere vis-a-vis de cei de la Tiraspol cu privire la avantajele diversificării partenerilor internaționali în domeniul energetic, cum ar fi oportunitățile care le oferă calitatea de membru al RM în cadrul Comunității Energetice Europene, programe și proiecte oferite de Comisia Europeană, BERD, PNUD, etc. Or, acest lucru ar putea contribui la plasarea întregului teritoriu al RM pe o poziție confortabilă din punct de vedere energetic între Est și Vest, fapt ce poate contribui la realizarea diverselor proiecte energetice comune în domeniul gazelor naturale, energiei electrice, energiei regenerabile și eficienței energetice.

I. Domeniul gazelor naturale

- Participarea comună a Chișinăului și Tiraspolului privind conectarea la un depozit subteran de înmagazinare a gazelor naturale, fie construit pe teritoriul RM, fie la unul din exterior: Ucraina (Bogorodceani) sau România (Mărgineni). Acest proiect este necesar în scopul securizării situației energetice din țară în caz de criză energetică din regiune, eventuale conflicte energetice între state terțe sau incidente tehnice neprevăzute, așa cum industria și complexul locativ-comunal ale ambelor regiuni moldovenești se bazează în mare parte pe gazul natural importat.
- Participarea comună a ambelor maluri ale Nistrului la proiecte ce țin de gazul natural lichefiat, care reprezintă

o alternativă reală la importul exclusiv al gazului natural rusesc. Un astfel de proiect ar prevedea fie construcția unui depozit de gaze lichefiate în portul Giurgiulești, fie participarea la proiecte regionale de acest gen, care sunt analizate în Ucraina și România. Accesul la o sursă alternativă de import al gazului natural va reprezenta o necesitate stringentă pe ambele maluri ale Nistrului pe termen mediu și lung, presiunea fiind pusă din cauza prețurilor, creșterea cererii odată cu relansarea și dezvoltarea industrială a țării, securitatea aprovizionării cu resursă energetică.

- Prin intermediul fondurilor internaționale (Comunitatea Energetică Europeană, Comisia Europeană, BERD, PNUD, etc.) ar putea fi lansate diverse proiecte ce țin de modernizarea infrastructurii gaziere pe tot teritoriul țării. Acest gen de acțiuni ar contribui direct la preîntâmpinarea incidentelor și exploziilor, la diminuarea pierderilor în rețea și, în consecință, la micșorarea costurilor gazului natural pentru consumatorii finali.
- Chișinăul și Tiraspolul în comun ar putea demara acțiuni de contorizare și monitorizare a sistemului de aprovizionare cu gaze naturale pe întreg teritoriu al Republicii Moldova, ceea ce va determina efectuarea unui management mai eficient în acest sector, iar un control și o planificare reușită va putea contribui la prevenirea de erori și fraude.

II. Domeniul energiei electrice:

- În contextul interconectării în bloc a sistemelor electroenergetice ale Republicii Moldova și Ucrainei la sistemul european continental de transport al energiei electrice ENTSO – E, o acțiune comună între malul drept și stâng al Nistrului ar putea fi în jurul CERS Moldovenească, care ar presupune consolidarea capacității instalate a centralei electrice prin creșterea eficienței tehnologice și valorificarea superioară a generării sale pe piața regională. Un asemenea proiect

ar fi extrem de util pentru a consolida poziția Republicii Moldova drept jucător de tranzit a energiei electrice în Europa Sud-est, lucru ce poate contribui esențial la asigurarea securității energetice pe întreg teritoriu al statului. La fel, acest pas ar permite extinderea posibilităților de transportare a energiei electrice și majorarea livrărilor în România și în alte țări din Balcani din partea CERSM, posibilitate ce oferă penetrarea sa pe piața comunitară a energiei electrice.

- O strategie comună între Chișinău și Tiraspol privind modernizarea capacităților de generare și de transporta energiei electrice ar putea asigura o stabilitate și siguranță pe piața energiei electrice pe întreg teritoriu al RM. Drept consecință, prin asigurarea unei siguranțe a sursei, se va contribui direct la atragerea de investiții străine în domeniul dat.

III. Domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice:

- Informarea malului stâng al Nistrului privind programele și oportunitățile oferite de Agenția pentru Eficiență Energetică și a Fondului de Eficiență Energetică pentru proiecte ce țin de energiei regenerabilă și eficiență energetică. La fel, ar fi oportun instituirea unei colaborări cu localitățile din stânga Nistrului pentru instituirea unor auditori și manageri energetici locali, după exemplul localităților de pe malul drept al Nistrului, fapt ce va ajuta identificarea direcțiilor și necesităților de proiecte în regiunea transnistreană. La fel, acest lucru va ajuta schițarea unui tablou integrat privind situația energetică pe malul stâng al Nistrului, care va permite analiza fezabilității implementării diverselor proiecte în zona dată.
- O atenție deosebită să fie pus pe hidroenergetică, râul Nistrul, care curge de-a lungul Republicii Moldova, oferind oportunități actuale în această direcție. Or acest lucru permite acoperirea practic întregii regiuni transnistrene,

grație poziționării sale geografice pe malul Nistrului ca o fâșie îngustă de pământ.

- Chișinăul să vină cu inițiativa de a organiza conferințe științifice comune, simpozioane, cercetări și studii în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice, dat fiind faptul că pe malul drept acest domeniu este puțin explorat, iar pe cel stâng lipsește în mare parte.

Alexandru Baltag este specializat în domeniul relațiilor internaționale și studii europene. Deține titlul de Doctor în relații internaționale și studii europene al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România. În prezent activează în domeniul reintegrării în cadrul Aparatului Președintelui Republicii Moldova. Este autorul mai multor articole de analiză din domeniul relațiilor internaționale, integrare europeană, geopolitică și energetică, publicate în Moldova, România, Franța, Lituania, Turcia, Rusia.

**Finanțarea acestei publicații a fost asigurată de Black Sea Trust, un proiect al German Marshall Fund al Statelor Unite ale Americii. Opiniile exprimate în publicațiile scrise sau electronice nu reprezintă neapărat poziția Asociației pentru Politica Externă, Black Sea Trust, German Marshall Fund sau a partenerilor săi.*